Turkish Studies

Volume 14 Issue 7, 2019, p. 3841-3857

DOI: 10.29228/TurkishStudies.38849

ISSN: 1308-2140

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 05.10.2019

✓ Accepted/Kabul: 30.12.2019

✍ Report Dates/Rapor Tarihleri: Referee 1 (27.11.2019)-Referee 2 (27.12.2019)

This article was checked by intihal.net.

CAN GÖKNİL'İN ÖZGÜN BASKI RESİMLERİNDEKİ TÜRK MİTOLOJİSİ İMGELERİ

Elif MAMUR YILMAZ*

ÖZ

Mitler ortaya çıktıkları andan günümüze değin ozanlar, anlatıcılar, tabletler, duvar resimleri, heykeller ve benzeri şekillerde yeniden farklı farklı biçimlendirilerek varlığını devam ettirmiştir. Bu biçimlendirmelerde mitler yeni anlatım olanakları bularak her çağda her uygarlığın kendi mitolojisini oluşturmasıyla da sanatın bir parçası halini almıştır. Türk mitolojisi de kendine özgü yapısı ile birçok sanatçının eserlerinde öznel bir bakış açısıyla yeniden yorumlanarak günümüze kadar gelmiştir. Türk mitolojisinin derin köklerine uzanarak efsaneleri, kadim inançları, büyüler gibi kültürel değerleri özgün baskı resim tekniklerini kullanarak bir anlatım biçimi olarak eserlerine yansıtmış sanatçılarımızdan birisi de Can Göknil'dir. Bu çalışmada Can Göknil'in özgün baskı resimlerinde Türk Mitolojisi imgeleri biçim, içerik ve anlatım yönünden incelenmiş ve Çağdaş Türk Özgün Baskı resmine yansımaları araştırılmıştır. Araştırma betimsel bir araştırma olup tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniğine uygun olarak konu ile ilgili basılı ve elektronik kaynaklar taranmış, müze ve özel koleksiyonlardan sanatçının eserleri araştırılmış, sanatçı hakkında yapılmış konuşmalar irdelenerek sanat eleştirmeni ve yazarların yorumları incelenmiştir. Araştırma sonucunda sanatçının özgün baskı resimlerinde kendine özgü yöntem ve tekniklerle Türk mitolojik konularından esinlenen anlatımcı ve simgesel bir üslup oluşturduğu görülmüştür. Sanatçının eserlerindeki mitsel objeler çoğunlukla simgeler ve imgeler vasıtasıyla kullanılarak özgün baskı tekniklerinden gravür tekniğiyle üretilmiştir. Sanatçının Türk mitolojisinin tanıtımı ve çağdaş yorumlara taşınmasına yaptığı katkı açısından ortaya koyduğu özgün baskı eserlerin önem taşıdığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Can Göknil, Türk Mitolojisi, Sanat, Özgün Baskı Resim, Gravür.

* Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, E-posta: elifmamuryilmaz@gmail.com

THE IMAGES OF TURKISH MYTHOLOGY IN CAN GÖKNİL'S ORIGINAL PRINTMAKING

ABSTRACT

From the moments myths emerged to the present day, bards, narrators, tablets, wall paintings, sculptures and similar forms have been reshaped. In these formations, myths met new possibilities of expression, so every civilization in every age created its own mythology and made it a part of art. Turkish mythology has been reinterpreted with a subjective perspective in the works of many artists with its unique structure. Reaching to the deep roots of Turkish mythology, legends, ancient beliefs, magic, and so on. Can Göknıl is one of our artists who reached out to the deep roots of Turkish mythology and reflected the cultural values such as legends, ancient beliefs and spells to his work as a form of expression by using Original printmaking techniques. The images of Turkish Mythology in Can Göknıl's original printmaking were examined in terms of form, content and expression and their reflections on Contemporary Turkish Printmaking were investigated. The research is a descriptive research and sceening method is used. In the research, printed and electronic resources were searched in accordance with the document analysis technique, which is one of the qualitative research methods. As a result of the research, it was seen that the artist created a narrative and symbolic style inspired by Turkish mythological subjects with his own methods and techniques in his original printmaking. The mythical objects in the artist's works are mostly produced by means of symbols and images and are produced from the original printing techniques by engraving technique. It is seen that the original printmaking that the artist has put forward in terms of his contribution to the introduction of Turkish mythology and the transfer to contemporary interpretations are important.

STRUCTURED ABSTRACT

The narratives, whose origins go back to ancient times, are called myths, in which people who share common life in a society put forward their common beliefs and thoughts about the creation of the world, the formation of living things, and the events of nature. Mythology is the branch of science that investigates, examines, compares and contrasts the myths of different cultures by identifying and interpreting similar and different aspects. Myths have continued to exist in different forms of expression through sculptures, ceramics, reliefs, wall paintings and original printmaking and the like which have been made with various techniques from the time they appeared. In these formations, myths have become a part of art by finding new narrative opportunities and each civilization creating its own mythology has been reinterpreted with a subjective perspective in the works of many artists with its unique structure. Reaching to the deep roots of Turkish mythology, legends, ancient beliefs, magic, and so on. Can Göknıl is one of the artists who reflected cultural values in her works by using original print painting techniques as a form of expression. She was born in Ankara in 1945 and graduated from Arnavutköy American Collage for Girls in 1966.

After graduating from the Painting Department of Knox University in 1968, she completed her master's degree in Painting at the University of New York City in 1969. In this research, the images of Turkish Mythology in Can Göknil's original printmaking were examined in terms of form, content and expression and their reflections on Contemporary Turkish Printmaking were investigated. The research is a descriptive research and sceening method is used.

In the research, printed and electronic resources were searched in accordance with the document analysis technique, which is one of the qualitative research methods. In order to examine the myths of Can Göknil's original printmaking, firstly, a deep examination of Turkish mythology has been made. The process of formation of Turkish mythology and the epic and fantastic works created on the subject of this process constituted the first step of these studies. These works could be reached through museums, libraries and similar places. Then, all kinds of printed and electronic sources related to the research subject were scanned, the works of the artist from museums and private collections were searched, the speeches made about the artist were examined and the comments of the art critics and authors were examined. The mythical objects in the artist's works are mostly produced by means of symbols and images and produced from the original printing techniques by engraving technique. The most important works of the artist produced by engraving technique, which is one of the original printmaking techniques, are known for her exhibition "Legends of Creation". In Can Göknil's original engraving, the human - animal relationship is depicted in various ways in the form of animals as gods, animals serving gods, deforming gods and people, animals as guiding spirits, animals that are friendly, and human beings, The goddesses and the animal figures that are depicted in Can Göknil's works offer a fantastic, imaginative appearance as they are located in an abstract space with soft and moving lines.

Can Göknil's original printmaking show shamanic beliefs and lifestyles. The shamans in her works are portrayed together with their animal friends, together with the universe or the tree of life in cheerful, playful environments. Scenes representing the myths of creation often appear in the artist's original print pictures. It is seen that this subject, which is described as gloomy and complex in the works of art, is depicted with central composition that gives light and calmness in the works of the artist. In addition to the myths of creation, it is seen that the artist also deals with the myths of descent. Among Can Göknil's original printmaking, snake figures in the form of spiral or S composition draw attention with a very different body structure from other animals. These figures are mostly seen in the figures and amulets of Shamanism in Turkish Mythology. As a result of the research, it was seen that figurative understanding in Can Göknil's works turned into an even more fantastic and symbolic quality and turned into a unique narrative. It has become a narrative and symbolic style inspired by Turkish mythological subjects with its unique methods and techniques in its original print making. It has been concluded that the artist contributed to the formation of Turkish Engraving in order to introduce Turkish mythology and carry it to the contemporary interpretations. Based on the results of the research, new and different researches

involving the relation of Turkish mythology with original printmaking and other branches of art are made, the artists give more place to these themes in their works, preparing the environments for teaching these themes in educational institutions, introducing original printmaking artists and works such as Can Göknil and organizing events, museums, houses and working places for the promotion of these artists.

Keywords: Can Göknil, Turkish Mythology, Art, Original Print Making, Engraving

Giriş

Bir toplumda ortak yaşam süren kişilerin dünyanın yaratılışı, canlıların oluşumu, tabiat olayları gibi konular hakkındaki ortak inanç ve düşüncelerini ortaya koydukları başlangıcı antik çağlara kadar uzanan anlatılar mit olarak adlandırılır. Bu mitlerin neler olduğunu, nasıl ortaya çıktıklarını tüm yönleriyle araştıran, inceleyen, farklı kültürlerin mitleri ile karşılaştırma yaparak benzer ve farklı yönlerini tespit eden ve yorumlayan bilim dalı ise mitolojidir. Rosenberg (1998, s. 17) mitolojiyi “mitleri, doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan, inceleyen bilim dalı olarak tanımlar. “Mitolojiler hangi coğrafyada olursa olsun insanlar tarafından sanat eserlerine yansıtılmıştır” (Yayan ve Sivri, 2017, s.654). Mitler ortaya çıktıkları andan günümüze değin çeşitli tekniklerle yapılmış heykeller, seramikler, rölyefler, duvar resimleri ve özgün baskı resimler ve benzeri aracılığıyla değişik ifade biçimleri olarak varlığını devam ettirmiştir. ‘Bu mitolojik yansımaların etkileri gelenekten yararlanma sürecinde yeni bir evre olarak tamamlanmasının yanı sıra son dönem sanatçıların da üzerinde yoğun olarak eğildiği konulardan birisidir” (Bayramoğlu, 2013, s.37). Hemen hemen bütün büyük sanatkarlar; Kadim çağların, tabiat olayları, doğum ve ölüm gibi önemli hadiseler, dünyanın yaratılışı ve sonu, tanrı ve insan ilişkisi, büyük kahramanlık vakaları üzerine oluşturulan olağanüstü olaylarla örülü hikayeleri olan mitolojik anlatılara, her devirde sanat ve edebiyat eserlerinde bazen bir temel anlatı, bazen bir imge veya simge olarak başvurmuşlardır (Tökel, 2001, s.60). J. Knobloch, “imgenin, doğanın bir kopyası olmadığını belirtmekte, onu, bir tasarımın yeniden biçimlendirilmiş bir anlatımla, apaçık dile getirilişinde kullanılan bir simge olarak görmekte”dir (Tökel, 2001, s.65). İmgeler her sanatçıda farklı farklı şekillerde ifadesini bulur. Simgeler ise her toplumda aynı anlamı ifade eden ve yaygın kullanılan biçimleri ifade eder. Farklı kültürlerde tarih boyunca yer edinmiş olan bitki, hayvan, insan ve daha birçok sembol geçmişten günümüze sanatçıların eserlerinde plastik eleman ve öğeler açısından görsel ifade aracı olarak kullanılmıştır.

Mitler her çağda farklılaşan toplum düzenlerinin kendi özelliklerini yansıtan koşullar altında yeni anlatım olanaklarıyla kendi mitolojisini oluşturarak sanatın bir parçası haline dönüşmüştür. Türk mitolojisi de kendine özgü yapısı ile bu oluşum içinde yerini almıştır. Türk mitolojisinin başlangıcını ve değişim sürecini halı, kilim, tezhip gibi geleneksel el sanatlarının yanı sıra kitap resmi, heykel, mimari, seramik ya da keramik, cam altı resimler, kaligrafi gibi birçok farklı sanat disiplinine ait örneklerde görmek mümkündür. Günümüzde bu disiplinler arasında yerini bulmuş olan özgün baskı resim sanatında bazı sanatçılarımızın mitolojik öğeleri farklı birçok tasarım içerisinde şekillendirerek yeniden yorumladıkları görülmektedir.

Türk mitolojisinin derin köklerine uzanarak efsaneleri, kadim inançları, büyüleri, vb. kültürel değerleri özgün baskı resim tekniklerini bir anlatım biçimi olarak kullanarak eserlerine yansıtmış sanatçılarımızdan birisi de Can Göknil’dir. 1945 yılında Ankara’da dünyaya gelen sanatçı, 1966’da Arnavutköy Amerikan Kız Koleji’nden mezun olmuştur. 1968 yılında Knox Üniversitesi’nin resim bölümünden mezun olduktan sonra 1969 yılında New York City Üniversitesi’nde Resim Ana Sanat Dalı’nda yüksek lisansını tamamlamıştır.

Bu araştırmada Can Göknil'in özgün baskı resimlerinde yer alan Türk Mitolojisi imgeleri Türk kültürü ile ilişkilendirilerek biçim, içerik ve anlatım yönünden incelenmiş ve Çağdaş Türk Özgün Baskı Resim Sanatına yansımaları araştırılmıştır.

Yöntem

Araştırma betimsel bir araştırma olup tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği uygulanmıştır. Nitel araştırmalarda doküman araştırmanın amacını açıklamaya hizmet eden yazılı kaynaklar olduğu gibi; film, video ve fotoğraflar da birer doküman olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.188-189). Can Göknil'in özgün baskı resimlerinin içerdiği mitler açısından incelenmesi için öncelikle Türk mitolojisinin derin bir şekilde incelenmesi yapılmıştır. Türk mitolojisinin oluşum süreci ve bu sürecin konusunu oluşturulan destanî ve fantastik eserler bu incelemelerin ilk adımını oluşturmuştur. Bu eserlere müze, kütüphane ve benzeri yerler aracılığıyla tam veya eksik şekilde de olsa ulaşılabilmektedir. Daha sonra araştırma konusu ile ilgili her türlü basılı ve elektronik kaynaklar taranmış, müze ve özel koleksiyonlardan sanatçının eserleri araştırılmış, sanatçı hakkında yapılmış konuşmalar irdelenerek sanat eleştirmeni ve yazarların yorumları incelenmiştir.

Bulgular ve Yorum

Sanatçıların bazen herkesçe çok iyi bilinen mitsel bir figürü ele alarak, eserlerinde bilinen özelliklerinden hareketle yepyeni bir yorumla yeniden ortaya koydukları görülür. Bu sanatçılardan biri olan Can Göknil, Türk mitolojisinin zengin köklerine uzanarak, derin araştırmalar yoluyla elde ettiği bilgi birikimini kendine özgü anlatım dili ve teknikleri ile görselleştirmektedir. Öztürk'e (2013, s.51-52) göre "inançların düşsel dünyasının ilgisini çektiğini, ilkel inançların sanata dönüşmesini ve tarih öncesindeki yorumların yalınlığını beğendiğini dile getiren Göknil'in, mitoloji dünyasına yaptığı her yolculuk, geçmişin ve bilinçaltının keşfedilmesi, içgüdülerin ve düşlerin harekete geçirilmesi, yaratıcı güçlerinin açığa çıkarılması anlamlarını taşımaktadır". Sanatçının (2016, s.28) "İnançlar, inanç nesneleri, arkeolojik bulgular bana ışık tutuyor. İnançları sanata dönüştürme fikri beni kışkırtıyor" şeklindeki ifadesi bu görüş ile örtüşmektedir. Sanatçı (2016, s.37) "İnançların yönlendirdiği uygulamalardan çok bu inançların özünü, bize nereden ve nasıl geldiklerini kavramaya çalışıyorum. Ülkemizin çok renkli kültürünü tanımak için gelmiş geçmiş inançları iyice araştırmalıyım. Mitlerin peşine düşmeliyim" şeklindeki ifadesiyle de mitolojiye yönelme gerekliliğini dile getirmektedir.

Sanatçının, mitolojik konular çevresinde bir bütünlük gösteren özgün baskı resimleri incelendiğinde Türk Mitolojisi'nden derin izleri görmek mümkündür. Göknil'in "Mitolojiye olan ilgim, kültürümüzün özünü tanımak istememden ileri gelen bir seçim. Bir sergi hazırlarken Türk kültürüne dayanan bir tema, motif bulup onu araştırıyorum. Araştırdıkça hem kendim öğreniyorum, hem de öğrendiğim konular bende coşku yaratıyor... Bu nedenle mitoloji bana çok uygun, çünkü benim öyküsel tarafım kuvvetli. Öyküler beni harekete geçiriyor. Düşünmeye ve araştırdığım konuları resim olarak görmeye başlıyorum" (Dalkıran, 2010:, s.86) şeklindeki ifadesi eserlerini oluştururken Türk Mitolojisi'nden yararlandığının bilgisini vermektedir. Sanatçının özgün baskı resimlemelerinde Türk Mitolojisi'ni çok çeşitli yönleri ile incelediği ve görselleştirdiği görülür. Sanatçının özgün baskı resim tekniklerinden gravür tekniği ile ürettiği en önemli eserleri "Yaratılış Efsaneleri" adlı sergisi ile tanınır. Yayan ve Sivri'ye (2017, s.656) göre Can Göknil eserlerinde " mitolojik öğeler içerisinde, bozkurt, ay ve yıldız, su, ışık, ateş ve hayat ağacı gibi unsurları kullanırken; hayat ağacı, kibele, çeşitli hayvanlar, çalamak (çaput bağlamak), tılsım ve Şahmeran'a" yer vermektedir. Sanatçının özgün baskı resimleri tanrı ve tanrıçalar, çeşitli hayvanlar ve garip yaratıklar gibi mitsel figürlerle doludur.

Can Göknil'in özgün baskı resimlerinde insan hayvan ilişkisi tanrı olarak hayvan, tanrılara hizmet eden hayvan, biçim değiştiren tanrılar ve insanlar, yol gösterici ruhlar olarak hayvanlar, dost olan hayvanlar, insan hayvan karışımı garip yaratıklar şeklinde çok çeşitli yönlerden ele alınarak

betimlenmektedir. Göknil (2016, s.43) bir yazısında “Tanrıçalarım, sevgilileriyle günlerini gün ederken, görkemli boynuzlarında rengarenk kuşlar taşıırken, boğalar, geyikler ve diğer hayvanlarla, yani doğayla uyum içinde yaşarlarken gravürlerime ve resimlerime yerleştiler...” ifadesini kullanmaktadır. Can Göknil’in eserlerinde yer alan Tanrıçalar ile yardımcısı olan hayvan figürleri yumuşak ve hareketli çizgilerle soyut bir mekan içinde yer aldıklarından fantastik, düşsel bir görünüm sunarlar. Mekan algısının seçilemediği bu eserlerde tanrı, tanrıça ve hayvanları konularına vurgu yapılır. Göknil (2016, s. 39) bu eserlerini “Anadolu Tanrıçası’nın buyruğunda leopar, aslan, panter, kedi yavruları kadar uysal gözüküyorlar. Onlar tanrıçanın dostları olmalılar” şeklinde açıklamaktadır. Sanatçının bu eserlerinde tanrıça figürlerinin genel olarak kompozisyonun tamamına ya da en vurgulayıcı bölümüne egemen biçimde yerleştirildiği görülür. Bir tanrıya ya da tanrıçaya da egemen olmak, hükmetmek yakışır.

Resim 1. Aslanlı Dağ, 30 x 50 cm gravür, 1994 (Turan, 1996, s.22).

Sanatçının Resim 1’de yer alan “Aslanlı Dağ” adlı gravür baskısında da görüleceği üzere tanrıçaların buyruğundaki hayvanlar yumuşak organik çizgiler ile sevimli ve dost canlısı olarak betimlenmiştir. Bu eserde tanrıça, aşağıdan yukarıya doğru yığılarak göklere yükselen hayvan dostlarından oluşmuş bir tepenin en üstünde yer alır. Burada söz konusu olan üçgen (pramidal) kompozisyonun en üstü ona ayrılmıştır. Türk Mitolojisi’nde “Kutsal dağ, Altay Dağları’nın simgeselleşmiş biçimidir. Gökyüzünde bulunur. Bazen otuz üç katlı olarak anılır. Türk yurdunun ve devletinin enginliğini göz alıcılığını temsil eder. Burada dokuz tanrı yaşar. Zirvesindeyse Altan Han vardır. Tanrı Ülgen’in tahtı burada yer alır” (Uslu, 2017, s.185). Tanrı Ülgen’in ayla güneşe kadar uzanan bir dağın üzerinde ya da daha da ötesinde yıldızların üzerinde kurulu altın bir tahtta oturduğuna inanılmaktadır. Göknil (2016, s.54) eserlerinde sıklıkla betimlediği Tanrı Ülgen ile ilgili olarak “...evvelce, gökyüzünün on yedi kat, hatta otuz üç kat olduğu dönemlerde, gök tümbeğinin üzerinde altın işlemeli dağ gibi tahtında Tanrı Ülgen otururdu. Oraya evreni yarattıktan sonra çıktı. Dokuz oğlu

ve dokuz kızı vardı. Oğullarının ve diğer elçilerinin yardımıyla kamlara (şamanlara) yol göstererek insanları yukarıdan yönetirdi" şeklinde bilgi vermektedir.

Can Göknil'in özgün baskı resimlerinde şaman inanışlarına ve yaşam biçimlerine sıklıkla yer verdiği görülür. Şamanlar sanatçının özgün baskı resimlerinde hayvan dostları ile birlikte, evren ya da hayat ağacı ile birlikte neşeli, eğlenceli ortamlarda tasvir edilirler. Özgür'e (2006, s.69) göre "huzursuz ve sinirli insanlar olarak bilinen Şamanlar, sanatçının iyimser yorumuyla dingin ve huzurlu figürler olarak betimlenmektedir". Şamanizm inancında, şamanların hayvanlarla iletişim kurabilmek veya hayvana dönüşebilmek gibi doğaüstü güçlere sahip olduğuna inanılır. "Şaman, Gök'ün en üst tabakasında bulunan ve en yüce tanrı olan Bay Ülgen için yapılan kurban törenini yürütür ve ölümlerin ruhlarını son ikametgahları olan Erlik'in ülkesine ulaştırır. Bu her iki görevde de 'psuchopompos' olarak hareket eder ve resmi sıfatında çoğunlukla bir kuş biçiminde simgelenen kabilesinin toplumsal ruhunu temsil eder görünür. Manevi gezintilerinde sıklıkla ya bir kuşun üzerine biner veya kendisi kuşa dönüşür" (Chadwick, 1996, s.102). Şamanların yolculuklarında, hayvan kostümleri giydikleri ve koruyucu ruhların yardımıyla öteki dünyayla iletişim kurduklarına inanılırdı. Can Göknil'in özgün baskı resimlerinde at, geyik, boğa, ejderha, yılan ve benzeri değişik hayvanların kılığına girmiş şaman tasvirleri yer alır. Özgür (2006, s.77) sanatçının şaman tasvirlerinden birini "çift yüzlü ya da maskeli ve başının üzerinde geyik boynuzları taşır" şeklinde ifade etmektedir.

Türk mitolojisinde Ak Şaman ve Kara Şaman olmak üzere iki tür şamana rastlanır. Geçmişte iyi ve aydınlık ruhlar şerefine kansız kurban ve ayin törenlerini idare eden Ak Şamanlar kuş, geyik ve ayı biçimindeki beyaz elbiseler giyer, başlarına beyaz kuzu derisinden yapılmış külah takar, uğurlu ve kutsal olan ak renkli atlara biner ve gökyüzüne çıkmayı sembolize eden hareketler yaparlardı (Bayat 1993, s.56, Ögel 1998, s.29, Güngör 2002, s.267, Kim 2004, s.47, 50, Küçük, 2010, s.200). Şamanın kozmik kuşaklar arasındaki seyahati esnasında en büyük yardımcılarından birisi de at hayvanıdır. "Atlar ruhları öbür dünyaya taşır. Kara At'ın yeraltına giderken, Ak At'ın gökyüzüne giderken kullanılacağına inanılır ve bu nedenle yeraltı tanrısı için kara at, gökyüzü tanrısınaysa ak at kurban edilir. Şeytanın atları ise üç ayaklıdır (Uslu, 2017, s.194). Roux'a (1999, s.35) göre at eski Türk dünyasında özellikle insanın ayrılmaz dostu ve özellikle gök tanrı için kurban hayvanı olarak kabul edilmektedir. Çoruhlu (2017, s. 210) atın çoğunlukla Gök Tanrı'nın (Ülgen) simgelerinden biri olduğunu ve kurban olarak sunulduğunu ifade eder.

Özgür (2006, s.71) Can Göknil'in eserlerinde Tanrı Ülgen'in "şaman dualarında ve efsanelerde de anlatıldığı şekilde yüzü, kolları, bacakları olan iyi yüzlü bir insan olarak" betimlendiğini ifade eder. Sanatçının bazı gravürlerinde etrafındaki hayvanlardan daha güçlü biçimde betimlenmiş çift başlı kartal figürleri kullandığı görülür. "Gök Tanrı'nın temsilcisi sayılan kartalın çift başlı olması, her şeyi gören Gök Tanrı'nın hakimiyetini ve gücünü hatırlatmaktadır" (Özgür, 2006 s.83).

Sanatçının eserlerinde çoğunlukla görülen geyik figürü genellikle tanrı ya da tanrıçanın dostları ya da yardımcıları olarak bilinirler. Bu hayvanlar güzelliği ve merhametli bakışlarıyla ile sevimli bir şekilde tanrıçaya en yakın olarak tasvir edilirler. Çoruhlu'ya (2017, s.215) göre Türk Mitolojisi'nde geyik, "şaman törenlerinde suretine bürünülen hayvan-ata ya da ruhlardan biridir. Bu nedenle şaman elbisesi ya da davulu üzerinde temsili olarak ya da ona ait bir parçayla görülebilirler.

Sanatçının özgün baskı resimlerinde boğa, öküz ve inek figürlerine de sıklıkla yer verilmektedir. Bu hayvanlar da tanrı ya da tanrıçalara yakın olarak tanınırlar. Çoruhlu'ya göre (2017, s.215) "Eski Türklerde özellikle boğa ya da öküz alplik ongunu ya da timsali" olarak görülmektedir.

Gezgin'e (2017, s.118) göre şamanların ruhundan yardım aldıkları bir başka hayvan olan kazın önemi büyüktür. Kaz şeklinde bir korkuluğa binerek uçacakmış gibi kanat çırpın şaman, kaz olarak gökyüzüne yükselip, yine kazın yardımıyla kozmik bir yolculuğa çıkmaktadır. "Kaz, Türk Mitolojisi'nde çok akıllı ve bilge bir kuştur. O, Şamanizm'in kanun ve adetlerini iyi bilir. Kam'a hangi

ilahlı ziyaret etmesi, hangi yoldan gitmesi ve ilahın huzuruna nasıl çıkılması gerektiğini öğütler” (Uslu, 2017, s.23-24). Altay Türkleri’ne ait olan “Cerdin Bütkeni (Yerin Yaratılışı)” başlıklı mitsel anlatıda da başlangıçta sadece suyun olduğu, Tanrı Kuday’ın suların üstünde bir insan ile birlikte kara kaz olup uçtuğu ve yeryüzünü bu su kütlesinden yarattığı belirtilmiştir (Şayhan, 2018, s.85). Tanrı Ülgen, kuşa dönüşerek suların üzerinde uçar ancak konacak bir yer bulamaz. Bunun üzerine gökten gelen bir ses Tanrı Ülgen’e denizin içinden çıkan bir taşa konmasını söyler. Ülgen bu taşa konduğunda yerin ve göğün yaratılması gerektiğini düşünür ancak bunu nasıl yapacağını bilemez. Suların içinde yaşayan dişi ruh Ak-Ene, Ülgen’e yaratılışı nasıl gerçekleştireceğini anlatır (Gezgin, 2018, s.77).

Resim 2. Ak Ana ve Ağaç, 29x30 cm Gravür, 1/10, 2002 (İndirkaş, 2013, s.109).

Can Göknil’in Resim 2’de yer alan “Ak Ana ve Ağaç” adlı gravür baskısında Ak Ana bir ağacın altında hayvan dostları ile birlikte mutlu bir şekilde vakit geçirmektedir. Yanındaki ağacın dalları üzerinde bir çok kadın ve hayvan figürleri bulunmaktadır. Ak Ana eserin tam ortasında merkezi bir konumda olup, eserin tamamına hakimdir. Hemen arkasındaki ağaç sağa ve sola uzanan ve üzerindeki figürleri toparlayan dalları ile Ak Ana’yı ilgi merkezi haline getirir. Ak Ana figürü resmin ön planında profilden betimlenirken ağacın dallarındaki diğer kadın ve hayvan figürleri farklı yönlerde ve küçüklü büyüklü sıralanarak ritim oluşturmakta ve tıpkı dikey duran bir salyangoz kabuğu gibi helezonik (spiral) kompozisyon etkisi yaratmaktadır. Helezonik kompozisyonun başlangıcında yer alan Ak Ana her şeyin başlangıcı, tetikleyicisi konumundadır Diğer figürler ise Ak Ana’dan sonra dereceleme (sıralama) halinde küçülüp geri planda yerini almaktadırlar. “Ak Ana’nın yüz ifadesinden güven veren, iyiliksever

bir tanrıça olduğu anlaşılmaktadır (Özgür, 2006, s.84). Türk Mitolojisi'nde önemli bir rolü olan "Akene (Ak Ana) adlı tanrı, Verbitskiy'nin derlediği Altay Yaratılış Miti'nde geçmektedir. O, tanrı Ülgen'e yaratma ilhamını veren bir tanrıdır" (Uslu, 2017, s.43). Ak-Ana Tanrı Ülgen'den sonra Can Göknil'e de yaratma konusunda ilham vererek günümüzde de sanatçının özgün baskı resimlerinde yerini bulmuştur. Göknil (2016, s.51) Ak-Ana'nın eserlerine yansıma süreci ile ilgili olarak "Akana'nın dünyasında bulutların arasında, ağaç tepelerinde hayat bulan varlıkları çiziyorum. Sonra aynı çizimleri gravür tekniğiyle çalışmak istiyorum. Farklı malzemelere aynı desenleri işlemek arzusu kışkırtıyor beni. Böylelikle çizimlerimi çinkoların üzerine kazımaya başlıyorum" ifadesini kullanmaktadır.

Türk Mitolojisi'nde büyük önemi olan hayat ağacı sanatçının bu eserlerinde dallarında rengarenk kuşlarla ve altında yaşamı temsil eden hayvanlarla, tanrı ya da tanrıçalarla birlikte neşeli, eğlenceli, fantastik bir ortamda tasvir edilmiştir. Orta Asya Şaman kaynaklarına göre, Hayat Ağacı, dünyanın merkezi ve bu merkezden çıkan eksenidir. Şaman'ın yeraltıyla gökyüzü arasındaki seyahatinde bu ağacı merdiven olarak kullanır. İslamiyet öncesi, Türklerin inanç sisteminde, dünya; gök, yeryüzü ve yer altı olmak üzere üç parçadan oluşur. Yukarıdaki dünyayı "Aydınlık Alem"i Tanrı Ülgen ile ona bağlı iyi ruhlar temsil eder.

Resim 3. Kurt Sirtında Üç Güzel, 30 x 30 cm gravür, 2002 (İndirkaş, 2013, s.112).

Sanatçının özgün baskı resimlerinde yaratılış mitlerini temsil eden sahneler sıklıkla yer alır. Sanat eserlerinde kasvetli ve karmaşık olarak tasvir edilen bu konunun sanatçının eserlerinde aydınlık ve dinginlik veren merkezi bir kompozisyonla betimlendiği görülür. Sanatçının eserlerinde yaratılış mitlerinin yanı sıra türeyiş mitoslarını da konu aldığı görülmektedir. Türk mitolojisinde önemli bir yeri

olan türeyiş mitoslarını İndirkaş (2013, s.35) Türk boylarının kendi soylarını doğaüstü kutsal bir güce bağlama isteklerinden oluşan atalar kültürünün devamı” olarak nitelendirir. Sanatçının, Resim 3’de yer alan “Kurt Sirtında Üç Güzel” adlı gravür baskı resminin merkezinde büyük bir kurt, kurdun üzerinde üç kız ve arka planda ise dağlar ve simetrik bir planda kurgulanmış bir şekilde dallarında kuşlar olan iki hayat ağacı figürü yer almaktadır. Eser, kurt atadan türeyiş temasını işlemektedir. Gültepe’ye (2017, s. 401) göre “kurt, Türk Mitolojisi’nin başlangıcı ve aynı zamanda en önemli sembolüdür”. Sanatçının eserine konu olan kurttan türeme efsanesine göre, Kao-ch’e hükümdarı, çok akıllı olan kızlarını insanoğullarıyla değil tanrılarla evlendirmek istediği için, bir tepe üzerine terk eder. Bir müddet sonra ihtiyar bir kurt tepe üzerinde dolaşmaya başlayınca, küçük kız onun tanrı olduğunu düşünerek onunla evlenmek istediğini ablasına söyler. Ablasının bunu onaylamamasına rağmen kurtla evlenen kız Kao-ch’e halkının türemesini sağlar. Kızlar bu efsanenin değişik versiyonlarında iki ya da üç olarak belirtilir.

Resim 4. Çiçekli Tanrıça, 23x30 cm gravür, 1994 (Turan, 1996, s.26).

Resim 5. Başı Kuşlu Tanrıça, 23x30 cm gravür, 1994 (Turan, 1996, s.25).

Sanatçının Resim 4’de yer alan “Çiçekli Tanrıça” adlı eserinde görüleceği üzere tanrı ve tanrıçaları konu edindiği bu eserin form, renk ve ışık bakımından güçlü ve etkili anlatım olanaklarıyla izleyicilerini derinden etkilediği görülmektedir. Hekimoğlu da (1994, s.9) sanatçının Anadolu tanrıçaları adlı sergisi için “çiçekli tanrıçalarla bir bahar sergisi gerçekten. Başında yaşam ağacının tacını taşıyan bir tanrıçanın dallarında kuşlar şarkı söylüyor, çiçekler açıyor. Kuşları, aslanları kucaklayarak doğayla bütünleşiyor Anadolu tanrıçaları” şeklinde ifadeleri ile eserlerin kendisi üzerinde bıraktığı etkiyi dile getirmiştir. Özgür (2006, s.67) Can Göknil’in eserlerinde kullandığı konuların güncel yorumunun, imgelerin canlılığının ve anlatım gücünün izleyicide bıraktığı etkinin mitolojik bilginin kavranmasının önüne geçtiğini ve bu eserlerin izleyicide nadir görülen bir aydınlık iyimserlik ve dinginlik etkisi oluşturduğunu ifade etmektedir. Sanatçının Resim 5’de görülen “Başı Kuşlu Tanrıça” adlı eserinde başındaki ağaç dalları ve bu dallara konmuş kuşları ile mağrur bir şekilde bir tanrıça resminin merkezinde oturmaktadır. Tanrıça’nın başındaki kuş figürleri ölen kişilerin bedenlerinin özgür ruhlarını ifade etmektedir. Şaman kültüründe, şamanın uçan ruhu da kuş olarak nitelendirilmektedir. Buradaki kuş,

uçabilme yeteneğinden dolayı cennetle dünya arasındaki bağlantıyı kuran olarak görülmektedir. “Kuş, Türklerde Gök Tanrı’nın idaresindeki bir varlıktır ve kutsaldır. Bundan dolayı da kuş, insan için uğurlu bir canlıdır ve insana iyilik sağlayan bir yanı vardır (Uslu, 2017, s.24-25).

Resim 6. Umay Hatun I, 25x25 cm gravür, 1995 (Turan, 1996, s.35).

Çocukların ve kadınların koruyucu tanrısı ise Umay'dır. O ak sarı saçlı, ak sarı simalı ve ak giyimli bir kız olarak tasavvur edilir. Umay kadınlara çocuk doğururken yardım eder. Çocuk doğduktan sonra ise onu kötü ruhlardan korur. Umay'ın Altay Türkçesi'ndeki diğer adları ise şunlardır: "May-ene, Payana, Bay-ene"(Ukaçına ve Yamayeve, 1993, s.35, akt. Dilek, 1996, s.51). Can Göknıl sistemli bir ön çalışma ve kapsamlı bir bilgi birikimi sonucu yaptığı bir seri Umay Tanrıça betimi ile Umay kimliğini Türk resim sanatına taşımış ve yeni baştan kurgulamıştır (İndirkaş, 1998, s.71). Sanatçının Resim 6'da yer alan “Umay Hatun I” adlı gravür baskı resminin merkezinde oldukça iri ve dolgun bir kadın Umay kollarını havaya kaldırmış bir şekilde tasvir edilmiştir. Sanatçı “Umay”ı adeta kutsal hayat ağacını andırır bir vaziyette, kollarını iki yana açmış olarak betimlemiştir (Dalkıran, 2010, s.88). Tanrıça'nın göğse uzanan ve ağaç dallarını anımsatan kolları, gökten iki kayın ağacı ile inen ve yaşamın başlangıcını simgeleyen Umay'ı hatırlatmaktadır (İndirkaş, 1998, s.80). Rengarenk kuşlar dallara konar gibi tanrıçanın kollarında sıralanmıştır. Bu kuşlar Umay Ana'nın koruyucu ve kollayıcı yönünün temsili olarak henüz dünyaya gelmemiş bebeklerin ruhları olduğuna inanılmaktadır. Sanatçının bu seride yer alan “Koruyucu İlah Umay I” (1994), “Koruyucu İlah Umay II” (1994), “Umay Hatun II” (1995) ve “Umay Hatun III” (1995) isimli diğer gravür baskı resimlerinde de koruyucu, sevgi dolu ana ve kuş kökenli bir tanrıça olduğu vurgusu yapılmaktadır. Can Göknıl'in eserlerindeki Umay Ana'sı gökyüzünde yaşamasına rağmen bazen yeryüzüne inerek ceylan, geyik, kuş gibi hayvan dostları ile eğlenceli vakit geçirirken betimlenir.

Türk Mitolojisi'nde Umay'ın kadın (anne) ve çocukların koruyucusu olduğu inancı vardır. “Divanü Lügat-it Türk'te Umay”ın doğumdan sonra çıkan “son” yani plesenta denilen bir “ruh özü” olduğuna inanıldığı belirtilmektedir. Doğumdan sonra vücudu terk etmesine karşın, çocuğa bağlı kalmayı sürdürdüğü ve onu bütün yaşamı boyunca koruduğuna inanılmaktadır” (Korkmaz, 2003, s.154). Umay'ın doğum ve koruyuculukla ilgili işlevleriniyse “Ayısıt” dedikleri ruhlar üstlenmişlerdir. Bu ruhlar yaratıcı, bereket, refah sağlayan dişi ruhlardır. Bazıları insan yavrusunu ve loğusa kadınları, bazıları ise hayvan yavrularını ve dişi hayvanları korurlar (Uslu, 2017, s.44).

Altay yaradılış destanında önemli bir yeri olan balık Türk kozmolojisinde gök gürültüsü unsurunun hayvan biçimli timsalidir. Özellikle göl ve nehir kıyılarında yaşayan Türk toplumlarında bereket, refah ve bolluk timsali olarak görülmüştür. Evlilikte de mutluluk ve üremenin simgesidir (Çoruhlu, 2017, s.214). Can Göknıl'ın özgün baskı resimlerindeki balık figürleri yaratılış temasının yanısıra genellikle varoluş döngüsü, kader, burçlar, fal, tılsım gibi ele aldığı konularda görülmektedir. Özgür (2006, s.96) sanatçının tılsımlarla ilgili çalışmalarını Şamanist öğeler içeren resimlerin uzantıları olarak nitelendirir. Sanatçı, “Sözle Göz Kardeşliği” isimli sergisi için Osmanlı tasvir sanatlarından “Falname”, “Davetname”, “Hayretname” ve iki ciltlik “Yıldızname” adlı beş kitap seçer. “Kitapların konuları daha çok büyü, fal, gök cisimleri, melekler, cinler ve gerçeküstü yaratıklardır. Göknıl sergi için bu kitapların etkilendiği yönlerinden yola çıkarak kendi kitaplarını yapar ve sayfalarını özgün baskı tekniği ile yapılmış resimlerden oluşturur” (Erten, 2018, s.156). Diğer bir deyişle bu eşsiz eserlerden esinlenerek bilinmeyen yeni, özgün biçimler ve anlatımlar ortaya çıkarır.

Resim 7, 8, 9. Davetname Serisi – Muskalar, 1999-2000, gravür, 49x30 cm (Erten, 2018, s.144).

Seçilen bu kitaplardan “Davetname” Firdevsi’nin astroloji, tılsım, büyü isimli öteki dünya varlıklarını cinler yoluyla çağırarak istediklerini yaptırmayı konu alır. Tılsım, büyülü olan, muska ve tabiatüstü işler yapılabileceğine inanılan güç olarak bilinmektedir. Sanatçının Resim 7, 8 ve 9’da ancak birkaç tanesinin görüldüğü “Davetname” sinde ise “Geleceği Öğrenme Muskası”, “Kısmet Açma Muskası”, “Yolculuk Muskası”, “Gelin Olma Muskası”, “Av Muskası”, “Evi Koruma Muskası”, “Büyü Çözme Muskası”, “Cinleri Korkutma Muskası”, “Soyunu Sürdürme Muskası” ve daha birçok benzer isimler altında kendi özgün yumuşak ve olağanüstü hayvan ve hayvan karışımı mitolojik karakterleri betimlenmiştir. Özgür’e (2006, s.95) göre “sanatçının bu konuda yaptığı eserlerde muskanın konusuna uygun düşen öyküler, değişik hayvan figürleri, düşsel yaratıklarla betimlenmiş ve sonuçta fantastik bir dünya ortaya çıkmıştır”. Can Göknıl, bu eserlerinde çinko gravürleri baskıdan sonra renklendirme tekniğini kullanmıştır. Sanatçı “Davetname” serisindeki “Muhabbet Muskası”nı yepyeni bir yorumla günümüze taşıma süreci ile ilgili şu bilgiyi vermektedir (Göknıl, 2016, s.75): ... muhabbet konusunda

“Davetname”deki çizimde kuş başlı dört elli bir melek görüyoruz. Kat kat uzun elbisesi var. Ayakları çıplak. Benim desenim ise biraz farklı çünkü muhabbet konusunda muska taşıyıcısına güzel ve süslü görünmesi öğütleniyor. O nedenle ben muhabbet kuşunu biraz daha güzelleştirdim. Ayrıca o tabloya antik silindir mühürleri andıran, 22,5 cm uzunluğunda, üzerini de gravür teknikleriyle kazıdığım desenlerin yer aldığı çinko muskalığı ekledim”.

Resim 10. Erlik Tanrı, 24x34 cm gravür, 2002 (İndirkaş, 2013, s.115).

Can Göknil'in bu eserleri arasında diğer hayvanlardan çok farklı bir vücut yapısı ile helezonik ve ya da S kompozisyon şeklinde yılan figürleri dikkat çeker. Bu figürler çoğunlukla Türk Mitolojisi'nde yer alan Şamanizm'e ait motiflerde ve tılsımlarda görülmektedir. İnce'ye (2015, s.29) göre “davetnamelerde yer alan ve çeşitli dekoratif şekiller verilen örnek tılsımlarda yılan figürlerinin birbirlerine ya da kendi kendisine sarılmış, hatta düğümlenmiş bir şekilde betimlenmesi, mutluluk zinciri anlamına gelmektedir”. Yılan, Türk Mitolojisi'nde yer altı tanrısı Erlikle ilişkilendirilmekte olup bazı şaman dualarında Erlik, karayılandan bir kamçıyla gösterilmektedir. Sanatçının Resim 10'da görülen “Erlik Tanrı” isimli gravüründe resmin merkezinde başında ağaç köklerinden boynuzları ve birçok bacağı olan yılan görünümünde Erlik tasviri yapılmıştır. Uslu (2017, s.236) bu tanrıyı “Çenesi tokmak gibidir. Gözkapakları bir karış, saçları dimdik, yüzü kan renklidir. Vücudu yılanlarla kaplıdır. Bıyığı kıvrılarak kulağına asılmıştır” şeklinde anlatmaktadır. Erlik, kötülüklerin kaynağı olarak görüldüğü için genellikle insanlarda korku ve saygı duyguları uyandırır. Bu nedenle Erlik'in sembollerinden biri olan yılanın kullanıldığı tılsımların özellikle hastalıklardan koruyucu etkisi olduğuna inanılmıştır. Aynı şekilde yılanın deri değiştirmesi sonsuz yaşamın ve sonsuz gençliğin temsili olarak görülmüştür. Türk Mitolojisi'nde büyük yer edinmiş olan Gılgamış Destanı'nda sonsuz yaşam çiçeğini bulan Gılgamış onu bir yılanla kaptırır. Yılan bu şekilde sonsuz yaşam ve sonsuz gençliği ele geçirdiği için hayat ve şifa sembolü olarak görülür. Yılan Adem ile Havva'nın Cennet bahçesinden kovulduğunda şeytan ve baştan çıkarıcı olarak nitelendirilmesi nedeniyle de kötülük, kurnazlık ve

sinsiliğin sembolü olarak da anılmaktadır. Can Göknil'in özgün baskı resimlerinde yılan kadın Şahmeran betimlemelerine de rastlanmaktadır.

Zaripova Çetin'e (2007, s.1) göre "bütün halklarda mevcut olan mitolojik yaratıklarla ilgili mitler ve inanışlar tiplerin esrarengizliği ile bütün halkların mitolojisinde özel yere sahiptirler". Türk kültüründe ecinni, cadı, peri, şeytan, pir, vb olarak adlandırılan olağanüstü nitelikler taşıyan gizli güçlere sahip oldukları kabul edilen, ancak ne oldukları pek bilinmeyen yaratıklarla ilgili birçok inanç mevcuttur. Can Göknil'in özgün baskı resimlerinde de birkaç hayvanın birleşiminden oluşmuş garip tuhaf yaratıklar, inler, cinler gibi figürler hareketli ve enerjik tavırları ile dikkat çekerler. Bu cinler, eğlenceyi özellikle topluluk halinde def, darbuka, zurna çalıp, şarkılar söyleyerek eğlenmeyi çok sevdikleri için mutlu mesut görünürler. "Metamorfoz en bilinen özellikleridir. Her an kılık değiştirip, kedi, köpek (özellikle siyah ve beneksiz), yılan, horoz, tavuk, deve, keçi, tavşan, tay, tilki, örümcek gibi hayvan, hayvanla insan arası bir yaratık, kefenli ölü, arap, gelin, uzun saçlı beyaz sakallı bir yaşlı evliya şekillerine girebilirler. Bazen ayakları ve kolları geriye doğru ters olup, anormal derecede büyük ve çirkin yaratıklar olarak görünürlerse de" (Karadeniz, 1986, s.5) genellikle küçücük, minik insanlar olarak kendilerini belli ederler. Cinler insanlarla bazen iyi bazen kötü ilişkiler kurabilirler. Ellerinden herşey geldiği için yapamayacakları hiçbir şey yoktur. Kızdırılmazlarsa veya kendilerine bir kötülük yapılmazsa genellikle kayıtsız kalırlar (Duvarcı, 2005, s.132). İnsanlar, bu olağanüstü varlıkların zararlarından korunmak adına bazı tedbirlere başvururlar. Özellikle onları kızdıracak ve tepkilerini üzerlerine çekecek hareketlerden şiddetle kaçınırlar. Bu yaratıklardan korunma yöntemleri arasında dua etmek, çeşitli ayetler okumak başta gelir. "Tedbirlerin en yaygınlarından bir diğeri insanın çeşitli duaların yazılmasından meydana gelmiş bir muska taşımasıdır. Cinler, üzerinde koruyucu güç bulunan bu kişiye ilişemezler" (Taner, 1983, s.14). Cin tarafından zarar gördüğü düşünülen kişiler hocalara götürülüp okutulur. Ayna ve durgun suyun cinleri topladığına inanılır. Eliade (2005, s.233) suyun içinde her şeyin çözülüp, formunun bozulduğunu ve yaratılmış her şeyin varlığını kaybettiğini ifade eder.

Resim 11, 12. Falname Serisinden (http://cangoknil.com/tr/lens_portfolio/soz-ve-goz-kardesligi/).

Türkler tarih boyunca fala ilgi duymuşlardır. Fal hakkında genelde iyimser bir görüşleri vardır. Orta Asya'da şamanist inançlar doğrultusunda barış, savaş, av, yolculuk, ayrılık, sevdiğine kavuşma, kıtlık, bolluk, hastalık, gibi pek çok konuda fala başvurulardı. Kalender Paşa tarafından hazırlanan gerçek Falname kitabının içindeki otuz beş minyatürden birinin herhangi birinin rastgele açtığı sayfadaki görüntüsünün ve yazısının o kişinin falı olarak kabul edilmesidir. Can Göknil de Falname adlı kitabını aynı şekilde hazırlamakla birlikte içinde gravür tekniği ile oluşturduğu özgün eserlerine yer verir. Resim 11 ve 12'de birkaç tanesinin görüldüğü Can Göknil'in kitabındaki fallar kötü kehanetlerden uzak, espi dolu görsel anlatımları içermektedir. "Can Göknil'in özgün baskı resimleri için kaynak olarak seçtiği bir başka kitap ise Hayretnamedir. "Göknil, Pertev Naili Boratav'dan, Celaleddin Kışmır'den, Bilge Türkiçin'den derlediği hayret verici tekerlemelerden yola çıkarak kitabın içeriğini kendisi hazırlar. Yüzlerce yıl önce hazırlanan Hayretname Göknil'in yorumu ile bir gülmeceye dönüşür" (Erten, 2018, s.161).

Resim 13, Cevza, İkizler Burcu Yıldızname, 40 x 53 cm gravür(Ege Üniversitesi Kağıt ve Kitap Sanatları Müzesi, 2012, s.16).

14, Hut, Balık Burcu Yıldızname, 40 x 53 cm gravür (Ege Üniversitesi Kağıt ve Kitap Sanatları Müzesi, 201, s. 13).

İki kitap halinde derlenen Yıldızname'ler ise Osmanlı'daki İslam fal geleneğinde münecimler tarafından yorumlanan ve en önemli bilim dallarından biri sayılan yıldız fallarının kitaplarından esinlenerek hazırlanmıştır (Özgür, 2006, s.98). Resim 13, 14'de görüldüğü gibi sanatçının "Yıldızname I ve II" kitapları burçları konu almaktadır. Bu yazmanın birinci cildi güneşe bağlı burçlardan oluşurken, ikinci cildi aya bağlı burçları betimlemektedir.

Sonuç

Mitoslar, günümüzde de sanatın yararlandığı bir ilham ve kültür kaynağı olmaya devam etmektedirler. Türk mitolojisi de kendine özgü yapısı ile birçok sanatçının eserlerinde yerini almaktadır.

Can Göknil'in özgün baskı resimlerinde özellikle zengin ve evrensel bir kaynak olarak gördüğü Türk mitolojisinden seçtiği konuları kendine has bir üslupla yorumlayarak özgün eserlere dönüştürdüğü görülmektedir. Sanatçının eserlerindeki mitsel objeler çoğunlukla simgeler ve imgeler vasıtasıyla kullanılarak gravür tekniğiyle üretilmiştir. Sanatçının bu eserleri figüratif bir anlayışla biçimlenirken, zamanla daha da fantastik ve simgesel bir niteliğe dönüşerek, özgün bir anlatım biçimine ulaşmıştır. Sanatçının Türk mitolojisinin tanıtımı ve çağdaş yorumlamalarla güncele taşınması yönünde Türk Özgün Baskı Resim Sanatının oluşumuna katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ulaşılan sonuçtan hareketle, Türk mitolojisinin özgün baskı resim ve sanatın diğer dalları ile ilişkisini içeren yeni ve farklı araştırmaların yapılması, sanatçılarımızın bu temalara eserlerinde daha fazla yer vermeleri, eğitim kurumlarında bu temaların öğretimine yönelik ortamlar hazırlanması, Can Göknil gibi özgün baskı resim sanatçılarımızı ve eserlerini tanıtmaya yönelik etkinlikler düzenlenmesi ve yine bu sanatçılarımızın tanıtımına yönelik sanatçı müzeleri, evleri ve çalışma mekanları oluşturulması yönünde önerilerde bulunulabilir.

KAYNAKÇA

- Bayat, F. (1993). *Oğuz Epik Enekesi ve Oğuz Kağan Destanı*. Bakü: Azerbaycan Elmler Akademiyası.
- Bayramoğlu, M. (2013). "20. yüzyıl Türk resim sanatında geleneksel Türk sanat örneklerinin etkisi". *Kalemişi Türk Sanatları Dergisi*, 2: 1-40.
- cangoknil.com/tr/lens_portfolio/soz-ve-goz-kardesligi/(erişim tarihi: 15.07.2019).
- Chadwick, N. K. (1996). "Şaman". Çev. Ali Abbas Çınar, Gamze Yamaç, *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3: 102-115.
- Çoruhlu, Y. (2017). *Erken Devir Türk Sanatı* (2. Baskı). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Çoruhlu, Y. (2017). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları* (8. Baskı). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Dalkıran, A. (2010). *Çağdaş Türk Resminde Şamanist Etkiler*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dilek, İ. (1996). "Altay Türklerinde çocuğun doğması ve doğum günü kutlamalarına dair bazı inanışlar". *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1: 51-54.
- Duvarcı, A. (2005). "Türklerde tabiat üstü varlıklar ve bunlarla ilgili kabuller, inanmalar, uygulamalar". *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 32: 125-144.
- Ege Üniversitesi Kağıt ve Kitap Sanatlar Müzesi (2012). Can Göknil. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Eliade, M. (2005). *Dinler Tarihi*. Çev. Mustafa Ünal. Konya: Serhat Kitabevi.
- Erten, O. (2018). *Can Göknil Yaşamı ve Sanatı*. (1. Baskı). İstanbul: Bozlu Sanat Yayınları.
- Gezgin, D. (2017). *Hayvan Mitosları*. (3. Baskı). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Gezgin, D. (2018). *Su Mitosları*. (3. Baskı). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Göknil, C. (2016). *Mitolojiden Sanat Notlar Gölge Renkli mi?* (2.Baskı). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Gültepe, N. (2017). *Türk Mitolojisi, Yeni Araştırmalar Işığında*. İstanbul: Yapı Yayınları; 510, Araştırma İnceleme Dizisi; 117.
- Güngör, H. (2002). "Eski Türklerde Din ve Düşünce". Türkler. Ed. Hasan Celâl Güzel vd. C. 3. İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları.

- Hekimoğlu, M. (24 Nisan 1994). "Çiçekli Tanrıçalar". *Cumhuriyet Dergi*: 422, 9.
- İnce, C. (2015). *Türk Mitolojisinde Yılan ve Resim Sanatındaki İzdüşümleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı Resim Sanat Dalı.
- İndirkaş, Z. (1998). "Can Göknil'in Umay Tanrıçaları üzerine ikonografik bir not", *Sanatsal Mozaik*, Yıl:3, S: 31, Mayıs 1998, s.71
- İndirkaş, Z. (2013). *Türk Mitosları ve Anadolu Efsanelerinin İzsürümü*. (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Karadeniz, . (1986). Giresun Yöresi'nde cin, peri, büyü, cadı'nın inanç ve masallara katılımı". *Türk Folklor Araştırmaları*, VII, 80-81.
- Kim, H. J. (2004). "Baraba Türklerinin Jestey Möngkö masalındaki mitolojik motifler üzerine". *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 28: 43-57.
- Korkmaz, E. (2003). *Eski Türk İnançları ve Şamanizm Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Küçük, S. (2010). Eski Türk kültüründe renk kavramı". *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 54: 185-210.
- Ögel, B. (1998). *Türk Mitolojisi*. C. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özgür, S.(2006). *Şamanizm ve Can Göknil Yapıtlarındaki İzdüşümleri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Öztürk, N. (2013). *1950 Sonrası Türk Resminde Masalsı Anlatım*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anabilim Dalı Resim Bilim Dalı.
- Turan, G. (1996). *Can Göknil, Orta Asya'dan Anadolu'ya Yaratılış Efsaneleri*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat.
- Rosenberg, D. (1998). *Dünya Mitolojisi*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Roux, J. P. (2017). *Eski Türk Mitolojisi* (3. Baskı). Çev: Musa Yaşar Sağlam. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Şayhan, F. (2018). "Altay Türklerinin inanmalarındaki su kültürünün mitsel okuması". *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 87: 83-100.
- Taner, N. (1983). "Halk inanmalarında cin ve cin tutma". *Türk Folkloru*, IV, 43.
- Tökel, D. A.(2001). "Sanat ve edebiyatın kaynağı olarak mitler". *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 16: 59-81.
- Uslu, B. (2017). *Türk Mitolojisi*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Yayan, G. ve Sivri, O. (2017). "Mitolojik unsurların günümüz sanatçılarından Can Göknil'in çalışmalarına yansımaları". *Sobider, Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 10: 653-672.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zaripova Ç. (2007). "Tatar Türklerinde mitolojik varlıklarla ilgili mitler ve inanışlar (iyeler ve yaratıklar)". *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 43: 1-32.